

Fransmannen. I hänseende till Europa, dess civilisation och historie hafva de båda folken varit medtäflare, och det är kanske icke orätt, att här gifva Frankrike första rummet. Men tänker man sig till en tid, då icke blott Amerika utan äfven större eller mindre del af öfriga verldsdelar skola deltaga i utvecklingen af den från Europa utgångna civilisationen, skall inflytelsen af Englands kulturarbete visa sig vara det ojemförligt större. Ja hela verldsdelar, såsom Nord-Amerika och Australien skola bevara Englands språk och för sin bildnings utgångspunkt räkna dess litteratur, sed, lagar och institutioner, medan osäkert är, hvad som skall återstå af Franska språkets öfvervälde i Europa, och än osäkrare, hvilken rot dess nationela kultur fattat i Nordafrika.

Frankrike eger visserligen en vidsträckt kust. Men dess naturliga källor för en hög industri äro icke desamma som Englands; kusten mot Oceanen eger jmförelsevis få hamnar; en betydligare del af landets sjöfart är hänvisad till ett inskränkare utrymme, till Medelhafvet; och förnämligast: landets kontinentala läge och nationens betydenhet såsom en bland Europas stormakter har dragit dess verksamhet, dess politik och dess historiska inflytande åt kontinenten, åt dess särskilda grannstater i söder, öster och vester. En stridsmakt, sådan Frankrike behöft den till land, för att upprätthålla sin ställning, är redan i och för sig ett hinder mot upprätthållandet af en krigsflotta, sådan som Englands, och det politiska inflytandet kan icke i lika grad öka landets materiela krafter som ett både under krig och fred utvidgadt handels-system. – Än mera inskränkt visar sig området för den Tyska bildningens inflytande. Att saknaden af en vidsträcktare kust, af hamnar, sjöfart och utrikes handel utför en hufvudorsak till detta förhållande, synes påtagligt. Hvad Tyska kulturen inverkat på omgivande Slaviska stammar, i Polen, Böhmen, Ungern och de Sydslaviska länderna skall väl icke spårlöst försvinna, men torde likväl förr eller senare komma att lemna rum för en för dessa folk nationel bildning. Endast i den Skandinaviska nordnen i länderna kring Östersjön, vid hvilket haf Tyskland eröfrat sig en kust, har den Tyska utflyttade bildningen ett fast och varaktigt bestånd, som understödjes af stamförvandtskapen.

Dessa exempel på det maritima lägets vigt äfven för större nationers kultur och historie äro egnade att befästa öfvertygelsen om den ännu större betydelse, industri och handel ega för nationer, hvilkas område och folketal göra dem jmförelsevis politiskt betydelselösa. Den flyttigaste blick på dessa sistnämnda folks och staters historia lärer, såsom vi i början af denna artikel erinrat, att för dem ingen annan väg gifves till deltagande i hvarje tids högsta bildning och till ett märkbarare uppfyllande af äfven deras bestämmelse, att betala menskligheten sin skuld genom det mottagna lånets förökande och användande till den allmänna menskliga bildningens förkofran.

J. V. S.

80 UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 12, december 1849

50

IV.

Någon gång förut har Ref. erinrat om en icke längesedan förfluten tid, då äfven i Finland läslusten var lifligare, än den sedan en lång tid bortåt varit. Synnerligast gäller denna utsago den sköna litteraturen, ehuru i hvarje hänseende rigtigheten af densamma icke torde kunna bestridas.

Det var den tid, då ännu Kellgréns, fru Lenngrens, Bellmans, Franzéns skrifter funnos i de flesta hus, och deras sånger lefde i de mera bildades minne och på deras läppar, då Nya Skolans i Sverige strider väckte sinnena, då Tegnér, Geijer, Atterbom, Stagnelius började förvärfva sig entusiastiska beundrare, då allmänna uppmärksamheten af sagde Skola leddes till bekantskap med Tyska poësin stora andar, då den skrala upplagan af Tyska klassikerna, tryckt i Upsala hos Bruzelius, likväl bragte Goethes och Schillers skrifter i hvar mans hand, då Walter Scott uppträdde med sina första arbeten och i dem lärde de moderna folken känna ett helt nytt slag af litteratur. Sedan den tiden har Svenska poesin egt en representant af första ordningen; romanlitteraturen har blomstrat. De stora Tyska skalderna tillhöra en försvunnen tid; de stora Svenska hafva likaså lefvat ut sin bästa tid, åtminstone i vårt land. Ty ehuru den utmärkta skaldens sånger behålla sin skönhet för alltid, är dock denna icke lika anslående bortom det land, i hvilket sången diktades. Deras skönhet fortfar att finnas för den estetiskt bildade, för den, som gör poësin till ett studium, men den anslår icke fortfarande en hel nation, icke ens de litterärt bildade bland densamma, än mindre alla tider och nationer. Så äro icke Goethe och Schiller numera ens i Tyskland, hvad de varit, allas förtjusning. Att kännarena och beundrarena af Tysklands klassiska litteratur i Finland blifvit allt färre med hvarje dag, bör derföre icke förefalla oväntadt. Äfven de Svenska skaldernas mästarverk ses icke mera i hvar mans hand, om de också anträffas på mången bokhylla, der likväl t. ex. Kellgrens och Franzéns arbeten redan tillhöra sällsyntheterna. Almqvist's dikter hafva funnit mera insteg hos den yngre generationen, ehuru de, emedan till sin natur esoteriska och representerande en kort brytningsperiod till den moderna tiden hellre än sjelfva denna tid, hvarken varit eller kunnat blifva den större läseverldens egendom. Romanerna, de Svenska och de Franska och Engelska i Svensk drägt, hafva utgjort det yngre släktets estetiska näring. Det är i sin ordning; hela det bildade Europa har genomlevat en liknande skönlitterär period. Men det öfriga Europa *har* genomlevat den; i Finland har ännu ingen annan träd i dess ställe.

I hvarje form, som dikten antager, är naturligtvis dess värde det samma, om blott dess produkter bära den sanna skönhetens stämpel. Men den stora frihet, romanen ger dikten, förleder inom denna art lättare än inom hvarje annan till afvägar. Bland den stora massa af romanlitteratur huru fåtaliga äro icke mästarverken? Huru ofta känner väl läsaren håg och sinne upphöjdt, förädladt, lifvadt af denna lektyr? Eller är icke en känsla af andlig förslappning dess vanligaste frukt? – Isynnerhet nu, då denna diktart, åtminstone i dess närvarande form, öfverlevat sin tid, fordras det redan en viss håglöshet och slapphet i sinnet, för att kunna läsa en vanlig romanröra från början till slut. Man begriper väl, huru personer i stort antal finnas, som t. ex. verkligen genomläsit Sue's »eviga jude», och som regelbundet intaga hvarje ny remiss af de Svenska romanbibliotekerna; men Ref. begriper icke, hvad som afhåller hvarje sådan läsare från det erkännande, att denna läsning är en tryckande börda, hvilken vederbörande underkasta sig af gammal slapp vana eller af brist på dugligare lektyr eller af behof att döda tiden i förening med bristande håg för verkligt bildande läsning.

Om någonstädes och i någon tid, är det i vårt land och för närvarande högligen påkalladt att anmärka det skefva och förderfliga i en sådan läslustens rigtning. Det är i sanning geografin icke historien, som sätter Europas gräns längre åt öster än Östersjön.

Men bland de många litteraturens och den sociala bildningens grenar, i afseende å hvilka vi stå så långt skilda från det moderna Europa, är det i Ref:s tanke isynnerhet i tvenne hänseenden förhållandet åtminstone kunde vara helt annat. Naturkunskapen nemligen, hvilken i det civiliserade Europa till så stor del ingår i den allmänna bildningen, har hos oss varit och är ännu så sällsynt, att knappt den största okunnighet uti allt, hvad till densamma hörer, anses för en brist, icke ens hos landets lärda. För det andra saknas i vårt land den estetiska bildningen äfven åt det håll, der en sådan hos oss är möjlig.

10 Det saknas sinne för poësis alster, det saknas kritik och smak i fråga om desamma, det saknas talanger och produktivitet. Hvad Runeberg varit och är för Finland, den mera tidsenliga rigtning, hans skaldeverk på senaste tid antagit, den allmänna anklag, de väckt, allt detta utgör hellre ett undantag från, än ett motbevis mot anförda påstående. Vi böra icke heller glömma, att de senaste åren företett prof på någon poëtisk håg och talang hos den yngre generationen. Men ehuru väl det gör Ref. ondt, att icke hafva kunnat med större glädjeytringar helsa dessa poëtiska försök och att numera nödgas sakna äfven det ringa, som för ett par år tillbaka kunde gifva anledning till glädje, ser han sig

20 förpligtad att vidhålla det ofvan sagda. Det är nemligen godt och väl, att den enda skald, landet eger, icke förgäfves bland folket utsänder sitt snilles skapelser, och ingen kan betifvla, att icke den stilla, oreflekterade njutningen af desamma verkar bildande och förädlande. Men det är likväl en stor brist, att vid njutningen deraf inga reflexioner väckas och uttala sig, att verkan af dem är tyst och undangömd. Att de yngres skaldeförsök sakna all bestämdare karakter och rigtning, bevisar likaså, att den poëtiska kallelsen här icke är ett lefnadskall. Konsten är visserligen fri, och den afsäger sig sitt väsende, då den på annat bär stämpeln, att vara den ena eller andra tidsrigtningens tjenare. Men

30 konsten förnedras icke deraf, att den uttalar mensklighetens allmänna sträfvande, att den förevigar dem i den form, de för tiden ega. Till en produktion af denna art kommer icke skalden, till förmåga att uppfatta dylika produktioner kommer icke ett folk, utan att känna, hvad som för tiden hos andra nationer gäller för poësi, i hvilka förringar dikten hos dem blifvit inledd, i hvilken form den hos dem bäst uttalat, hvad som i folkens närvarande lif utgör det bestående, sannt menskliga.

Det estetiska sinnet bör såsom all mensklig förmåga väckas och näras från barndomen. Snillet, sjelfständig estetisk produktivitet kan väl icke planmessigt framkallas genom någon disciplin; men säkert är,

40 att äfven denna förhållanden kallas till lif, och att dess mer eller mindre lyckliga utveckling beror af särskilda lefnadsöden. För det estetiska sinnets väckande gör nu, kan man säga, i vårt land naturen allt, menniskorna intet; ty så helt och hållet försummad är denna del af uppfostran. Undervisning i musik och rita meddelas den qvinnliga ungdomen för en nödvändig salongsprydnad; och att båda bedrifvas själlöst, kan icke väcka förvåning, då ingen kärlek för saken hos uppfostraren föranleder till denna undervisning. I hemmet finner barnet ingen näring för konstsinnet; ty få äro de familjer, inom hvilka ens musiken verkligen älskas. Äfven i dess mest konstlösa form, i visan,

50 är den sällsynt, ehuru i vår tanke denna form är den mest lämpliga för väckandet af barnets konstsinne, såsom den äfven i hvarje familj kunde utgöra ett uppfostringsmedel. Vid skolundervisningen såväl den enskilda som offentliga göres nära intet för denna del af uppfostran. Ty det öfliga psalmsjungandet i skolorna förtjenar föga att nämnas. Men det skulle ligga nära till hands, att såväl i hemmet som i skolan äfven

utan sång vänja barnets öra vid ett poetiskt tonfall, dess tanke vid skaldekonstens bilder och uttryckssätt. Mången lärdom, mången seditregel för lifvet kan på denna väg outplånligen fästas i barnasinnets, hvars förädling dock genom sinnets väckande för det sköna ger en vida större vinning. För att öfvertyga sig om uppfostrans ståndpunkt i detta hänseende, må man fråga barnen och mäta svarets beskaffenhet efter antalet af de barn, som kunna en visa eller en versstump. Säkert är, att Ref:s erfarenhet i detta hänseende varit ganska nedslående. Det är svårt att afgöra, om förhållandet förut varit annat. Men vi skulle tro, att på den Gustavianska tiden kärleken för poësin och sången var mera allmänt spridd äfven i vårt land, och att det slägte, som under och närmast efter denna tid uppvexte, allmännare eger sinne för konstens njutningar, än den yngre generationen. 10

Vi vilja ännu tillägga en anmärkning: musikens och de bildande konsternas utöfning likasom njutningen af desamma kan, emedan de mera ensidigt tala till fantasin och känslan, lättare stå tillsamman med ett tanklöst leverne och med likgiltighet för mensklighetens andliga förkofran öfverhufvud. Men poësin, der den är af ädel art, sysselsätter på en gång känsla och tanke, och sinnet för densamma är derföre alltid en stor vinning för lifvet. Ingen är öfverhufvud mera sitt folks och sin tids lärare, än skalden, hvars verksamhet man med rätta jemfört med de judiska profeternas. Hvarje annan skön konst närmar sig allt mera till denna omfattning i förädlande inverkan på människosinnet, ju mera insigt i konstproduktens art och väsende finnes, d. ä. ju mera studium och kritik den producerande eller njutande förmår använda på dess uppfattning. 20

Förmåga till en sådan tänkande uppfattning af konsten och dess alster vinnes säkrast genom studium af konstens historia i sjelfva dess produkter. I afseende på poësin står detta hvar och en litterärt bildad öppet, och det borde alltid utgöra en väsentlig del af den litterära bildningen. I hela sin omfattning vore detta studium för sig en lefnads uppgift; med få undantag måste derföre mängden åtnöja sig med godkända auktoriteters yttrande och kan blott i en eller annan skalds skrifter exempelvis lära sig rätt förstå, hvad litteraturhistorikern lär. Är en sådan grund engång lagd, så är det jemförelsevis lätt för hvar och en, att följa med den samtida sköna litteraturens faser hos de mest bildade nationer. En häntyding till ett sådant studium i afseende på den nyaste Tyska poësin innehåller nedanstående framställning. 30

Det är öfverhufvud icke lätt, att finna någon litteraturöfversigt för det ena eller andra landets nyaste litteratur, utan måste spridda uppgifter till en sådan sammanletas ur de periodiska bladens årgångar. Sådane sammanträngda öfversigter, som vi någon gång försökt lemna dem, skulle vi gerna hafva afskrifvit ur något blad i det land, om hvars litteratur fråga varit; men vi hafva ingenstädes funnit ett sådant understöd. Öfver Svenska nyare litteraturen t. ex. eger man ingen sammanhängande framställning ända sedan ungefär 20 år tillbaka, då den bekanta skrften: »En Resandes ströfverier på Svenska Parnassen» utkom. Icke ens någon sammanställning af litteraturen i någon särskild gren, t. ex. af den lyriska, den dramatiska litteraturen eller af romanen, har på hela denna tid stått att finna i de Svenska Litteraturbladen. Så alldeles blottställd på hjälpredor är man nu icke, om man söker kunskap om andra länders litterära företeelser; men man kan dock äfven här anse det för en lycklig träff, att hitta på något rätt upplysande. För en sådan lyckträff med afseende på den nyaste Tyska 40 50

litteraturen kunna vi anse tillgången till:

»Histoire de la jeune Allemagne, etudes litteraires par M. Saint-René Taillandier. Paris 1848» (7 1/2 Fr.).

Författaren har meddelat de spridda uppsatser, som i denna skrift nu finnas samlade, i årgångarne af *Revue des deux Mondes* från 1844 till 1847 och genom dem bevisat sig vara en sällsynt kännare af Tysklands sköna litteratur. Hans kritiker äro affattade med all en Fransmans finhet och klarhet, men han är derjemte en högst samvetsgrann och allvarlig domare, icke full af smicker för hvarje skribent, såsom det lätt inträffar med Franska kritici, då de tala om sina egna landsmäns skriftställer, helst de samtidas. Tilläggom, att en sådan betraktelse af en utländning i allmänhet är mera fördomsfri och oberoende af sympatier och antipatier. Det är icke blott den litteraturskola, om den så bör kallas, hvilken bar namnet »Das junge Deutschland», som utgör föremålet för Hr Taillandiers skrift, utan han framställer de mest utmärkande dragen i Tyskland's skönlitterära utveckling öfverhufvud mellan åren 1830–1845.

Vi hafva förut i detta blad omnämnt Mundt's litterärhistoriska, Gutzkow's och Laubes dramatiska verksamhet. Läger man till dem Wienburg, hvars »*Estetische Feldzüge*» utgjorde skolans program och krigsförklaring mot det gamla Tyskland, Immerman och Grabbe, hvilka äfven under en kort lifstid uppträdde såsom dramatiker, romanförfattare och publicister, så har man i dessa namn hela skolan – med undantag af dess förebild och hufvud i poetisk produktion och kritik, Heine.

Hvad dessa män ville var i grunden: att Tyskland såväl i vetenskap som konst skulle från toma abstraktioner öfvergå till verkligheten, till samtidens sociala behof, dess ideer, dess sympatier. Denna diktan förkunnade de i den abstrusa formen af »*Evangelium des Fleisches*», hvilket stickord i motståndarens hand blef en korsets fana, som satt hela kristenheten i rörelse mot dessa otrogna. Vi hafva förut nämnt, att de snart öfvergäfvu denna första form för sitt uppträdande och från den sociala reformens bedrifvande öfvergingo till en mångskiftande, rent skönlitterär verksamhet. Ref. känner personligen af dem endast Laube, hvars bekantskap han tillfälligtvis gjorde i Leipzig. Med undantag af sitt yfviga skägg är denne snart femtiåriga »ungtysk» en så gesetzter, med en till åren kommen enka gift, ordningsfull husfader, af så moderata tänkesätt i politik och litteratur, som man i Tyskland möjligtvis kan hysa dem utan att gälla för en äkta »Philister». Också tillhörde f. d. skolans representanter under 1848 års rörelser det moderata partiet.

Redan före 1830 hade Wolfgang Menzel, den bekante historieskrifvaren, patrioten och fransoshataren, ännu redaktör af det »*Morgenblatt für gebildete Leser*»¹ åtföljande »*Litteraturblatt*», trädt i vapen mot Goethe, mot den store skaldens förnäma afslutenhet från alla medborgerliga sträfvanden, mot hans likgiltighet för det Tyska fäderneslandets politiska intressen. Börne, den snillrika, icke mindre karak-

¹ Detta blad, som 1848 räknade sin 42:dra årgång, åtföljes af ett »*Kunstblatt*», redigeradt af D:r Förster och D:r F. Kugler, samt ett »*Litteraturblatt*», redigeradt af Menzel. Hela bladet kostar årgången 11 Th. 10 gr., Konstbladet för sig 3 Th. 10 gr. och *Litteraturbladet* 3 Th. 10 gr. Rikare på innehåll än detta litteraturblad om ungefär 100 nummer årligen äro naturligtvis de dagligen utkommande »*Blätter für litterarische Unterhaltung*» under hufvudredaktion af Prof. H. Brockhaus och med bidrag af många och dugliga medarbetare (pris 12 Th.). Dessa båda litteraturblad äro för denna uppsats rådfrågade.

terfulla, landsflyktige publicisten hade på ett vida mera genomgripande sätt anlastat skaldekungen. Nutiden söker att i dessa hänseenden taga hans försvar; och isynnerhet i skriften: »Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens; von J. P. Eckerman», af hvilken 3:dje delen utkommit i Magdeburg 1848, meddelas talrika bevis, att denna likgiltighet var blott en yttre, beroende af förhållandena och af skaldens helt och hållet åt konsten vända håg. Hans ord lyda bland annat: »Wir wollen indess hoffen und erwarten, wie es etwa in einem Jahrhundert mit uns Deutschen aussieht, und ob wir es sodann dahin werden gebracht haben nicht mehr abstracte Gelehrte und Philosophen, sondern Menschen zu seyn». Taillandier säger också om Börnes anfall mot Goethe: – »när man ser den ädelsinnade publicisten ställa så många och så stora fordringar på skalden, så inser man nogsamt, hvilken djup beundran som ligger i denna vrede, och hvilket obegränsadt förtroende den förutsätter». Man må på båda sidor göra dessa medgifvanden; Goethes tadtalare hafva likväl rätt, då de begära en dikt, varmare för mensklighetens allmänna och fäderneslandets intressen än den Goetheska – då de begära en sådan poesi *för sin tid*. Äfvenså hafva de rätt, då de fordra, att skalden öfverhufvud i sina dikter skall vara menniska, i högre mening, än detta begrepp troligen är menadt i Goethes ofvananförda ord. Menniskan hos Goethe är den antika, den subjektivt fulländade, i alla sina förmögenheter bruk, så att säga, reglerade individen, hvarvid dock Goethe mer eller mindre afser från den icke mindre väsendtliga sidan i antikens lif, att nemligen individen helt och hållet ledde i det offentliga, icke hade något lif för sig. Det vore således icke orättvist att säga, att Goethes åsigt af konsten och af människans bestämelse var i samma mening antik, som filologernas genom antikens studium förvärfvade lärdom. Men den moderna tiden sätter hufvudsaklig vikt just på det senare anförda momentet, likväl så att individen icke bör uppgå i staten till större del, än staten uppgår i menskligheten, d. ä. för hvarje tid fyller sin plats i mensklighetens historie.

Utän bestämd opposition mot Goethe hade Romantiska skolan, bröderne Schlegel, Tieck o. s. v. sökt en annan basis för konsten och funnit den i medeltidens verldsåskådning. De sökte en bestämd objektivt verld både för människans bestämelse och för konstens skapelser. Det närvarande, som omgaf dem, var kelkborgerligt prosaiskt; dertill saknade samtiden, hos vilken 18:de seklets filosofi ännu var förherrskande, en fast tro och öfvertygelse. Chevaleriet, Minnesången, den Katolska kulten var något helt annat; och medeltidens naiva tro omfattade en rik, öfverjordisk andeverld bredvid den verkliga, synliga verlden. Mot samtidens sträfvanden måste romantikernas verldsåsigst blifva fientlig, då den gjorde en förgången tids skick till sitt ideal. Der den Goethe'ska dikten förhöll sig likgiltig, var derföre den Romantiska skadlig. Det var också mot denna rigtning, det Unga Tyskland uppträdde, ehuru dess första opposition närmast gällde de Sachsiska småpoeterna och Novellisterna. Heine ansatte romantiken med satirens vapen; de öfriga med kritikens.

På kritikens fält hade belletristerna kraftiga bundsförvandter i de filosofiskt bildade och demonstrerande Ung-Hegelianerna. Det är de Arnold Ruge och Echtermeier stiftade »Hallische Jahrbücher», från 1841 »Deutsche Jahrbücher», som egentligen gifvit Romantiken döds slaget genom att förfölja, uppdaga och vederlägga dess tendenser inom alla menskliga andens verksamhetssfärer, i statslifvet, inom kyrkan, vetenskapen och konsten. Men denna stolta bundsförvandt krossade

tillika det Unga Tyskland såsom en pretenderad Skola, emedan den, långtifrån att leda vetenskap och konst från abstraktionernas område inpå verklighetens, i likhet med de franska nyromantikerna gjorde den förvända verkligheten till föremål för sin dikt. Tidigast försökte sig nemligen äfven Gutzkow och Mundt i romaner, hvilka, der de höllo sig till det bestående, ytterligt öfverdrefvo och förvände allt, der de gingo utom detsamma, diktade i de Saintsimonistiska drömmarnes art. Stödjande sig på de i Wienbargs nämnda program afgifna förklaringar, anser Taillandier, att de velat till ett sammansmälta de båda heroernas i Tyska poësin, Goethes och Schillers, anda, den förres scepticism, den senares värma för samhällsideerna, allt under närmare anslutande till det närvarande. Ironin skulle vara den lifvande principen i deras kritik och dikt. Ser man till Heine's poësi, såsom den mest karakteristiska i denna väg, så är det kanske rättare, att anse dem hafva sträfvat till en förening af de båda föregående Skolornas anda. Hos Heine återfinner man romantikens, med folksången beslägtade form jemte en scepticism, som vida öfvergår Goethes, allt under rigtning till samtidens lif och förhållanden. För öfrigt underkänner Taillandier de öfriga Ungtyskarnes litterära förtjenst, medan endast i hans första uppsats af 1844 fråga är om Laube, Mundt, Immerman och Grabbe, men de båda förstnämnde sedan denna tid utvecklade en betydelsefullare litterär verksamhet. Hvad Gutzkow angår, återkommer Taillandier likväl senare till hans dramatiska författareskap och erkänner den stora förtjensten hos vissa bland hans produkter.

Af Heine's dikter eger vår bokhandel numera ett urval i en talangfull öfversättning¹; och ehuru de derstädes upptagna sångerna icke kunnat vara de för Heines skaldskap och Ungtyskarnes sträfvanden mest karakteristiska, skola vi dock med ett par lån ur samlingen afbryta enformigheten af denna exposition.

30
 När våren kommer och solen ler,
 Då knoppas, då skjuta blommorna upp;
 När månen begynner sitt strålande lopp,
 Då blicka de tindrande stjernorna ner;
 När sångarn skådar två ögon blå,
 Ur djupaste känsla hans sånger gå;
 Men sånger och stjernor och blommor små,
 Och månglans och solsken och ögon blå, —
 Hur mycket allt detta behaga må,
 40 Så utgör det icke en verld ändå.

—
 När utanför ditt fönster
 Om morgonen jag går,
 Så gläds jag min ljufva älskling,
 om dig jag skåda får.
 Med dina mörka ögon
 Forskande ser du på mig:
 »Du fremmande man, hvem är du?
 Du sjuke, hvad felas dig?»
 50 Jag är en Tysk, som diktar,
 Bekant i Tysklands land;
 Nämnas af namn de bästa,

¹ »Dikter af Heinrich Heine i Svensk öfversättning. Helsingfors 1849». Öfversättningen af Karl Aug. Renvall och Karl Kollan.

Så nämnes vitt deribland.

Och det, som mig felas, du lilla,
Felas mången i Tysklands land;
Nämnas af qual de värsta,
Så nämnes mitt deribland.

Den arme Peter.

Med lust och fröjd i brölloppssal
Der svänga sig Hans och Greta;
Men Peter han står så tyst och stum
Och är så blek som krita.

10

Och Greta och Hans äro brudgum och brud
Och prunka i högtids-habiter;
Den arme Peter är hvardagsklädd,
Går tyst och på naglarne biter.

Och sakta säger han för sig sjelf
Och blickar på begge så glåmig:
Ack, vore jag ej så förnuftig ändå,
Visst kunde det der kosta på mig!

20

Vid sistanfödda stycke, som i sig sjelft är af en så frisk art, behöfver man blott tänka sig Hans och Peter såsom Fransmannen och Tysken, för att finna den djupare betydelse och den mera gripande effekt, äfven dessa få rim måste ega i skaldens fädernesland. Denna politiska tendens framträder i Heines dikter starkare först i »Neue Gedichte», der äfven ett längre poëm »Deutschland» med den bittraste ironi och oöfverträffligt qvickt agar Tyskarnes indolens i handling och sjelfbelåtenhet i abstraktionernas verd. Äfven i poëmet »Atta Troll», ur hvilket ett fragment finnes i nämnda öfversättning, uppträder Tyskland som en fångslad björn, – på hvilken tydning Förf:n pekat just genom att reservera sig för densamma. Men Heine's dikter hafva ännu en sida, den frivola. Vi tala här icke blott om en lättsinnig åsigt af osedens och sinnliga njutningens art, utan om den åtminstone skenbara frånvaron af all öfvertygelse i hänseende till menskliga lifvets viktigaste angelägenheter. Friheten från hvarje annat intresse än konstens hos Goethe har hos Heine blifvit ett oberoende af hvarje annat motiv än den subjektiva nyckens eller hellre den illa förstådda farhågens för någon bekännelse, hvilken kunde tjena till pröfvosten för skaldens och hans dikters verkliga halt och värde. Här af det otillfredsställande, det oförsonade och halfva i all Heines dikt, der han går utöfver imitation af den enkla folksången. Må man i den citerade öfversättningen läsa t. ex. de så lätta, vid första anblicken så naiva sångerna under titeln »Lyriska Sånger» I de flesta af dem uttalar sig kärlekens sällhet eller saknad, men båda på ett sätt, som visar, att skalden står oberörd af båda; hvarföre ingendera kommer till ett sannt uttryck, icke heller dikten gör något djupare intryck på läsaren. Det tillhör visserligen humorn, att i en lätt snillets lek lyfta människan öfver jordens både glädje och sorg; men denna lek är blott ett infall, blott en lek, om människosinnet af densamma icke verkligt lyftas, höjes från dagens och stundens omsorger. Det är en qvickhet på ytan, ett hvardagsskämt, icke snillets, den högre ingifvelsens glada lek i medvetandet af det ändligas ändlighet. Det är en qvickhet, som finnes för godt köp genom att lefva löst, känna slappt och tänka lättsinnigt; då deremot den sanna humorn njuter befrielsens glädje endast i den mon, den fångslande

30

40

50

känslan varit stark och sann, ju mera således den pröfvat den befriande öfvertygelsens styrka. När Heine börjar:

»Släkten stiga i grafven» – –

och slutar:

»Min fru!, jag älskar er!»

så är väl detta löjligt; och kärleksqvalet kan vara så der temligen botadt, när man tänker sig den eviga lågan inför en modern emma och en modern pariserklädning med de 16 styfstärkta underkjolarne. Men denna löjlighet återfaller på sjelfva känslan, hvars uttryck: »Skall
10 aldrig, aldrig förgå» – derigenom blir osantt, utan kraft att röra och beveka ens till en illusion.

Sommarqvällens skymning hvilat

Öfver skog och dal och fält;

Och den milda månen blickar

Ned från himlens blåa tält.

Fogeln qvittrar ner vid bäcken

Något sig i vattnet rör,

Och i qvällens ljufva tystnad

20 Vandrar'n vågen plaska hör.

Der vid bäcken helt allena

Badar sig en elfva skön;

Hals och armar marmorhvita,

Skimra uti månens sken.

Sådane sånger som denna vittna åter om skaldens samband med den Romantiska skolan och visa hans sångmö i dess mest enkla drägt. I dem närmar sig Heine till den s. k. Schwabiska sångarkretsen, hvilken med Uhland, Wilh. Müller och Schwab² i spetsen utgjort en brytning af
30 den Romantiska. Men, såsom sagdt, Heine tillhör till sin egendomliga rigtning den moderna tiden, hvarföre han äfven ofta ger slängar åt det Schwabiska sångarmaneret och dermed åt sina egna romantiska lynnen, medan han så i vers som prosa gjort till sin hufvudsakliga uppgift, att från abstraktionerna och det toma fantiserandet drifva den Tyska vetenskapen och konsten in på verkligheten och det närvarande. Men just i fråga om det närvarandes intressen har åter skalden visat sig vara så utan fastare sinne och öfvertygelse, att detta ådragit honom äfven den yngre generationens i Tyskland harm och missaktning. Häraf kom äfven, att »Deutsche Jahrbücher» skilde sig såväl från honom som från
40 de öfriga s. k. Ungtyskarne.

Vid den tid, då nämnda »Jahrbücher», som verkligen gjorde epok i Tyska litterära kritiken och litteraturen³, stodo på höjden af sitt inflytande, år 1840, började den politiska poësin taga en afgjord plats öfver dagens öfriga vittra produkter. Herwegh uppträdde då med sina första sånger, Hoffman von Fallersleben utgaf sina »Unpolitische
Lieder», Prutz införde sina stycken i nyssnämnda tidskrift; Dingelstedt

50 ¹ »Madame, ich liebe Sie!» heter det i originalet. Öfversättaren hade nästan gjort rättare i att begagna det än mera fremmande ordet: »madam», eller »mamsell» jag älskar er. Jag älskar mamsell i all evighet, jag dör för mamsells fötter, för dessa samma, i de på kanevas sydda tofflorna instuckna fötter – detta ger det rätta uttrycket för den ifrågavarande lågan och qvalet. Men sann humor ligger häri icke.

² Till samma sångarkrets hörer äfven Moerike, hvars sånger i detta blad varit föremål för en särskild artikel.

³ Ruge har i »Gesammelte Schriften» ånyo utgifvit de förnämsta af bladets kritiska artiklar.

och tidigare Anastasius Grün (Grefve Auersberg) diktade i samma anda, ehuru i en mera allmän-poëtisk form.

Det är en allmänt insedd och erkänd sak, att denna rigtning i både den lyriska och dramatiska poësin likasom den sociala romanens uppkomst hade sin grund i den Europeiska bildningens allmänna art på denna tid, i den utveckling, denna bildning för tiden har att genomgå. Särskildt finner man, huru i Tyskland det abstrakta teoretiserandet och den skolastiska vetenskapligheten öfverhufvud äfvensom det antikt-hedniska och romantiskt-kristliga idealiserandet i konsten blifvit otillfredställande för nationens behof på samma gång, som både vetenskap och konst förlorat i förmåga, att bringa något nytt och fruktbarande i dagen. Man kommenterade i oändlighet de Grekiska och Latinska auktorerna, skref och omskref universalhistorier och rikshistorier, byggde nya filosofiska systemer vid hvarje universitet, aflades på andra sidan med teologiska lärobyggnader, sammansatta af »öfverförnuftiga» och förnuftiga materialier, mejslade antika grupper, målade madonnor, prydde husen med pelarordningar eller med Götiska hvalfbågar, tillochmed återupprättade Götiska kyrkor och medeltidens feodalborgar. Men allt detta skedde för de lärdas och konstnärernas egen räkning, dem till ömsesidigt pris, utan att statens och kyrkans inrättning eller allmänna vetandet och seden deraf skördade någon rikare frukt. De granskande tidskrifternas antal hade stigit ganska högt; vetenskapens och konstens produkter saknade ingalunda anmälan och kritik, likalitet som producenterne ledo brist på uppmuntran, fortkomst och stort vetenskapligt eller konstnärligt anseende – i tidskrifterna. Under tiden förlorade staten mer och mer af sin grund i allmänna medvetandet, statskyrkorna blefvo toma, politiska opinioner och religiösa åsigtar bildade sig mer eller mindre oberoende af de vetenskapliga teorierna; en högt prisad administration, tullföreningar, nya municipalförfattningar, landtbruksinstituter m. m. oaktadt, aftog välståndet hos massan af folket och hundratusental jordbrukare och fabrikanter sökte sig ett nytt fädernesland på andra sidan oceanen. I vetenskapens land, der äfven folkskolor finnas i hvar by, befanns dessas skick och mängdens intellektuella bildning stå under all föreställning lågt, och om sedligheten hade de statistiska tabellerna intet godt att förkunna. Tillochmed på vetenskapens fält vexte blotta kompilationen öfver forskningen; i naturvetenskaperna fick Tyskland åtnöja sig med en underordnad plats; de klassiska studierna kunde icke upprätthållas i skolor och vid universiteter; sjelfva filosofin, Tyska vetenskapens största ära, nedsjönk, såsom ofta blifvit antydt, till en lek för fåfängan; i statsvetenskap likasom i snart sagdt alla grenar af praktiskt vetande hafva Tyskarne varit och äro Fransmännens och Engelmännens efterbedjare. Med ett ord: det, hvori Tyskarne såsom nation länge lefvat och rört sig, vetenskapen och litteraturen, visade numera ett konstladt skenlif, utgjorde ett medel att lysa för den lärda kasten och stod utom all beröring med nationens verkliga lif, dess bildnings och dess institutioners kraf.

Detta den Tyska vetenskapens förhållande kan icke nog ofta påpekas hos oss, der vetenskapligheten lefvat och lefver förnämligast af dess produkter, och der alla försök till egen produktion äro härmningar i dess anda. Numera skall man finna icke blott den Tyska vetenskapliga och vittra oppositionslitteraturen full af detta medvetande om Tyska vetenskapens skolastiska art; äfven de mest grundliga vetenskapsmän erkänna dess underlägsna ställning och behofvet af dess närmande till det verkliga lifvet, till ett inflytande i alla lifvets förhållanden, inom alla

samhällets kretsar, hvilket den länge saknat. Återverkan af denna vetenskapens ställning till samhället träffade vetenskapen och litteraturen på dess eget fält, då dess sanningar icke kunde förkunnas och läras, då forskningen fick sig sin väg anvisad af samhällsmakten. *Detta* hos ett så »intelligent» folk som Tyskarne! så yttrade sig den allmänna känslan häraf. Sjelfva den omständighet, att så många obestriddigt utmärkta talanger vände sig till den s. k. politiska och sociala poesin, bevisar, att rörelsen var allmän och framkallad af ett verkligt behof, att den betecknar en historisk vändpunkt i den Tyska bildningens gång.

10 Ett märkvärdigt exempel på allmänna andans makt företer skalden Freiligrath. Han började sin bana, fremmande för alla dagens sträfvan, valde tillochmed ämnena för sin dikt från aflägsna, af den Europeiska bildningen oberörda länder. Ja då hans sång först uttalade något medvetande om företeelserna ikring honom, skedde det i en rörelsen motsatt tendens, och det retrograda partiet triumferade öfver, att hafva för sig vunnit en sådan stämning som Freiligrath's. Men skaldens och partiets irring var kort. Freiligrath slöt sig till sina frihetsälskande medbröder i Apollo, och flera hans dikter i denna genre anses äfven af de kritici, hvilka helst skulle utesluta den politiska
20 sången ur konstens område, för poëtiska mästarstycken. Rik i språk och bilder eger Freiligrath tillika förmågan att episkt eller dramatiskt objektivt sina tankar. Han berättar t. ex. historien om en bonde, som nedskjuter hjorten, hvilken afbetar hans åker, men sjelf träffas af skogvaktarens kula – och ligger ogild, emedan jagtlagarne tillåta ett dylikt mord. Den mördades blod vattnar den teg, han sått, nedtränger i lärkans bo och fläcker hennes vingar. Medan hon flyger upp, för att låta himlens sol spegla sig i den förtrycktes blod, brusar jagten glad fram öfver fältet, den fällda hjorten blir välkommen för en glad festmåltid – och den mördades son, som åtföljt sin far och nu klagat
30 öfver hans lik, gripes och inkastas i fängelset. Han får der höra en gatsångare utanför gallret sjunga det friska, fria jägarlivets lof. Härmed slutar Freiligraths' sång, till hvars uppskakande skönhet kan anas redan ur denna exposé på tie rader. En annan gång låter han den fängslade Jordan's¹ aflidna dotter på hinsidan grafven mötas af Hutten, Seume, Schubart, Schiller. Man kan lätt tänka sig arten af de ord, som falla vid detta möte. En snar graf äfven för Jordan är den förhoppning, de afdöda uttala, den bön, de lära hans dotter.

Här uppräknade skaldenamn äro äfven i vårt land mer eller mindre bekanta; till dem komma de nyare Österrikiska, hos oss föga kända
40 skaldernas: Karl Beck, Alfred Meisner, Moritz Hartmann. Äldre än de och bekantare är Nikolaus Lenau (Niembsch de Strehlenau), som i sina lyriska dikter tillhör Schwabiska skolan, men genom sina båda romantiskt-episka sånger, »Savonarola» och »Die Albigenser», närmat sig den modernare Tyska poesin. Denne för medmänniskors olyckor ömande, för mensklighetens förädling varma skald träffades olyckligtvis af en förståndsrukning, som afbröt hans bana. Omdömena om hans skaldskap äro delade. Taillandier synes vara mycket intagen till skaldens fördel. Emellertid har isynnerhet »Albigenserna» vunnit erkännande. Det är bekant, att Savonarola, en Italiensk munk, i 15 seklet
50 sökte såsom reformator verka för katolska kyrkans och presterskapets förbättrande, men dukade under för det senares hat och dog på bålet, att Albigenserna i Frankrike likaså på bålet och stupstocken, der deras

¹ Professor i Marburg. Satt fem år i fängelse, utan att kunna erhålla någon ransakning eller få veta sitt brott. Under tiden dog hans barn.

lära qväfdes, pliktade för djerfheten, att ega en lefvande om också vilsefarande öfvertygelse, emedan denna afvek från den herrskande kyrkans likaså med villor uppfyllda lära. I framställningen af dessa förhållanden har således skalden tillfälle att skildra den fria öfvertygelsens strid mot förtrycket och dess seger i sjelfva bekännarens undergång. Den senare diktens ämne inföjer skalden på ett område, som närmast rör honom, ty han har tillfälle att jemte Albigenernas undergång afmåla den Sydfranska, provençaliska litteraturens och sången sista uppträdande.

Ett likartadt ämne behandlar A. Meisner i »Ziska», en skildring af Hussiterkriget. Vi kunna icke underlåta att här anföra tvenne af de båda sångarena begagnade, hvarandra liknande, rörande traditioner. 10

Till Savonarolas bål trängde sig bland smädarena en Jude, hans fiende. Men betagen af martyrens lugna blick nedföll juden på sina knän, utropande: »Skänk mig döpelsen; jag är en kristen!» Må du vara döpt med dina tårars vatten – svarar Savonarola. Och då martyrens aska blifvit strödd i Arnofloden, följer juden den grumlade ström åt, som bortför densamma, tills han faller ned och dör.

När åter lågorna omhvärfde Huss, kastade äfven en skröplig qvinna, för att göra en Gudi behaglig gerning, en handfull ris på bålet. Med ett uttryck af outhärligt medlidande skakade Huss sitt hufvud och sade: *Sancta simplicitas!* (O! du helga enfald). Utan att förstå de Latinska orden, begrep qvinnan väl den blick, af hvilken de åtföljdes, och äfven orden återljödo i hennes öron. Hon begaf sig till Böhmen, för att kyssa den jord, på hvilken Johan Huss vandrat, och då religionskriget utbröt, åtföljde hon Ziska's här, i stilla vansinne mumlande ordet *Simplicitas*, hvilket ord gaf henne hennes namn, och ansågs af Hussiterna med en skygg vördnad. 20

Lenau slutar sitt poem med judens död; hos Meisner är *Simplicitas* en af de uppträdande personligheterna. 30

Mera berömdhet än Meisner torde Moritz Hartmann hafva vunnit, hvars dikter under titeln: »*Kelch und Schwert*» i nya upplagor spridt sig öfver Tyskland. Böhmare till nation har han haft dubbel anledning att uppträda såsom tolk för de ideer, hvilka uppröra samtiden. Största poetiska talang bland de nämnda tre anses dock Karl Beck, född i Ungern, ega, likasom han varit mera produktiv, än hans båda medbröder. Taillandier tadar dock hos honom en böjelse för öfverdrift, för imitation af Byron, något som eljest är fremmande för de Österrikiska skalderna, hvilka också skilja sig från de Nordtyska, såsom Herwegh och Prutz, genom en mera poetisk komposition och genom sin allvarligare, djupare känsla. Karl Beck's dikter utgöra flera sammanhängande serier af dels rent lyriska, dels beskrifvande sånger. För hans bästa anses de, som föra den gemensamma titeln: »*Der fahrende Poet*». 40

Man kan lätt förmoda, att ett icke ringa antal mer eller mindre obetydliga sångare följt i de nämndas spår, och att isynnerhet året 1848 varit rikt på politiska och sociala diktare och rimare. Bland dem synes Titus Ullrich hafva väckt större uppmärksamhet. Dock kan man anse, att denna art af poesi för tiden spelat ut sin rol; ty der historien talar, tystnar sången. Dess berättigande såsom konstslag kan i vår tanke icke med skäl sättas i fråga. Rimade tidningsartiklar äro visserligen icke poesi; men kompositioner, sådana som t. ex. de ofvannämnda af Freiligrath, skola alltid försvara sin plats bland sköna dikter. Också äro frihet, rätt och mensklighet i all tid nog värdiga föremål för skaldens inspiration; endast att ämnet tillåter en mera konstnärlig behandling, om framställningen icke rör sig i dagens närmaste 50

förhållanden. Ty konsten fordrar illusion, ett utrymme öppet både för konstnären och den af konstverket njutandes inbillningskraft, hvilket utrymme den närvarande verkligheten icke medgifver, men som själfmant erbjuder sig för betraktaren af en förgången tid, och än lättare vinnes, der skalden lemnar bestämmandet af ort och tid åt läsarens bästa insigt och öfvertygelse. Likväl torde böra besinnas, att det rena fantasistycket lätt förlorar i intryck på känslan, hvad det vinner såsom föremål för inbillningskraften. Ty för känslan eger verkligheten alltid en större dragningskraft än äfven den skönaste fantasibild.

10 För att icke glömma en tidens företeelse, icke mindre märklig än den nyss omtalade, ehuru i sin närvarande form säkert förgängligare, må vi här nämna Friedrich v. Sallet och Leopold Schefer, hvilka i bunden stil tolkat unghегelianernas läror, den förre inom tankens gebit i en parafra af evangelium, den senare inom naturåskådningen. Varm öfvertygelse, entusiasm och högstämd fantasi tillerkännas båda; men den sannt poetiska formen saknas den. Filosofins läror som sådana kunna aldrig framställas i poetisk form; de kunna blott som allmän verldsåsigt framträda i skaldens produktioner öfverhufvud. Sallet dog
20 tidigt, och ingen har sökt intaga hans plats. Om Tysklands senaste religiösa poesi fäller Taillandier samma omdöme som om den filosofiska. Endast Albert Knapp, utgifvare af Kalendern Christoterpe, omtalas med någon utmärkelse på detta fält.

Länge oberörd af alla dagens tendenser, har Emanuel Geibel varit Tysklands mest populära lyriker under sistförflutna decennium. Se här några af hans sånger:

Vorüber.

30 O darum ist der Lenz so schön,
Mit Duft und Strahl und Lied,
Weil singend über Flur und Höhn
So bald er weiter zieht.
Und darum ist so süß der Traum,
Den erste Liebe webt,
Weil schneller wie die Blüt' am Baum
Er welket und verschwebt,
Und doch! Er lässt so still erwärmt,
So reich das Herz zurück;
40 Ich hab geliebt, ich hab geschwärmt,
Ich preis' auch das ein Glück.
Gesogen hab' ich Strahl auf Strahl
Ins Herz den kurzen Tag;
Die schöne Sonne sinkt zu Thal,
Nun komme was kommen mag.
Sei's bittres Leid, sei's neue Lust,
Es soll getragen sein –
Der sichre Schatz in meiner Brust
Bleibt dennoch ewig mein.

50 *Vergänglichkeit.*

Dass Alles uns so rasch vorübereilet,
Und sich die Zeit nicht lässt in Fesseln schlagen,
Es war mir nie der Grund zu leisen Klagen,
Wenn ich im Kreis der Fröhlichen verweilet.

Denn öfter noch hat mir es Trost ertheilet,
 Wenn auf der Seele tiefe Schatten lagen,
 Der bangen durft ich dann vertrauend sagen:
 Getrost! der Sand verrint, die Wunde heilet.

So hofft ich stets dem jungen Lenz entgegen,
 War ich vom Frost des Winters kalt umschauert,
 Und sah mit Ruh den Herbst ins Grab sich legen.

Nur eines hab' ich immer tief betrauert,
 Dass auch die schönste Blum' auf unsern Wegen,
 Die Liebe selbst, nur zwei Minuten dauert.

10

Schmetterling.

Eine Wetterfähnlein ist mein Sinn,
 Er schwankt und wankt im Lieben,
 Er dreht sich her und dreht sich hin,
 Von jedem Wind getrieben.

Ich weiss nicht ist's mit mir allein,
 Mags andern auch so gehen,
 An jedem Fenster gross und klein
 Muss ich was holdes sehen.

20

Heut klopf' ich bei der Blonden an
 Und Morgen bei der Braunen,
 Und Uebermorgen muss ich dann
 Der Schwarzen Reiz bestaunen.
 Nur kann ich nimmer allzulang
 Bei einer mich verweilen;
 Macht mich ein dunkles Auge krank,
 Ein Blaues muss mich heilen.

Und leicht gewogen hier am Ort
 Sind mir die ros'gen Schönen,
 Denn jede hört ein Liebeswort
 Zur Cithar gern ertönen;
 Und Jede schwärmt auf ihre Art
 Beim sanften Glanz der Sterne,
 Und machst du's nur ein wenig zart,
 So küsst auch jede gerne.

30

So fliehn mir denn in leiser Spur
 Dahin die schnellen Stunden;
 Ich seufze nicht, ich singe nur
 Und weiss von keinen Wunden;
 Bald bin ich dort, bald bin ich hier
 An Scherz und Spiel mich labend,
 Und jeder Tag bringt Lieder mir,
 Und Küsse jeder Abend.

40

Siehst du das Meer.

Siehst du das Meer? Es glänzt auf seiner Fluth
 Der Sonne Pracht,
 Doch in der Tiefe, wo die Perle ruht,
 Ist finstre Nacht.

50

Das Meer bin ich. In stolzen Wogen rollt
 Mein wilder Sinn,
 Und meine Lieder ziehn wie Sonnengold

Darüber hin.

Sie flimmern oft vom zauberhafter Lust,
Von Lieb und Scherz;
Doch schweigend blutet in verborgner Brust
Mein dunkles Herz.

10 Utan stort urval, likväl med någon afsigt hafva vi anført dessa profstycken. För bedömandet af Geibel's skaldenatur lemna de i sjelfva verket ett nästan lika säkert material som alla hans dikter. Ty till andan och innehåll äro de föga varierande. Flertalet utgöres af erotiska sånger, uttala, såsom de anförda, vexlande och motsatta själsstämningar, allt med samma lätthet och afrundning i formen, samma raska fart i tankegången. Nya, originela tankar uppbära dem icke. Det lätta modet i alla lifvets skiften utgör deras största originalitet. Större rikedom af bilder ega de också icke, men likväl nog af fantasins språk, för att vara behagligt anslående. Öfverhufvud kunde man säga, att de representera en i Tyska poesin eljest sällsynt art – nemligen Visan, ehuru i dem oftast saknas den udd och den praktiska användning, som bör utmärka detta skaldeslag, och hvilken äfven anträffas i de bättre 20 Franska och Svenska visorna. Att tonsättarena flitigt till Geibel's sånger satt melodier, visar, att de blifvit såsom visor uppfattade. Denna deras art förklarar också i vår tanke den stora popularitet, de vunnit, och om hvilken det vittnar, att, medan 12:te upplagan af skaldens dikter är tryckt 1848, man i Mars 1850 anmäler en *nittionde* upplaga af desamma: Gedichte, von Emanuel Geibel. Berlin 1850 (1 Th. 24 gr). Förmonligt vittnar detta förhållande äfven, att ingalunda all lefnadslust utdödt i Tyskland under de två förflutna årens skakningar. Ty Geibel's dikter äro visst icke af den art, att de skulle erbjuda någon högre tröst i lifvets olyckor. För att njuta af dem, fordras det ett lätt, 30 lefnadsfriskt sinne.

Ref. eger för ögonblicket icke tillgång till någon öfversigt af Tysklands sköna litteratur för 1849. Men året 1848, för hvilket vi kunnat rådfråga de ofvan citerade litteraturbladen, visar en ganska stor rikedom på poesi äfven utom den politiska och sociala diktens område. Luise von Duisburg, Reinhold Seubert, Konrad Kretz, Rosenau, Heinrich Rixen, C. H. Th. Tonnen, Gustav Bernhard, Max Waldau, Ernst Adolf v. Mühlbach, Ludvig Mühlau, F. M. Hessemer, August Arnold, Böttger, Holtei, Umbreit utgöra blott en serie af lyriska 40 sångare med »Gedichte», »Canzonen», »Dornen u. Rosen», »Keime u. Blüten», »Erinnerungsblätter» m. m. – Redan titlarne visa, att deras sånger äro af menlös och oskyldig art. Af vårt korta sätt att omnämna dem följer också icke, att alla äro utan värde. Umbreit, den bekanta teologen, hvars poesier äro efterbildningar ur gamla Testamentet, är en man af nog smak och bildning, för att icke frambringa något alltför underhaltigt; Holtei är ett från lång tid tillbaka välkändt skaldenam; Böttger är förut berömd såsom öfversättare af Shakspeare. Flera andras af de nämnda dikter omtalas med beröm; så de af Krez, Waldau, Mühlau. Bland en annan serie af åtta lyriska diktare nämnas med utmärkelse Rogge (F.V.) och grefve Strachwitz. Tillochmed den 50 rena romantiska skolan har ännu sin publik, och af dess skaldeverk har man sett nya upplagor, medan en samma skola tillhörande sångare, Joseph Freiherr v. Eichendorff, i en skrift: »Ueber die ethische und religiöse Bedeutung der neueren romantischen Poesie in Deutschland», öppet och ifrigt framställer katolicismen och en »hierarkiskt-monarkisk» statsförfattning såsom den enda räddningshamn för Tyskland

och såsom det mål, hvartill den romantiska Skolan sträfvat. I en förträffligt skriven artikel i Jahrb. der Gegenwart¹ kallar honom Vischer »Ein literarischer Sonderbündler», under det han tillika försvarar Romantiken som poetisk intention mot de nämnda artiklarne i »Hallische Jahrbücher».

Vida mera utmärkt än någon af de nämnda står dock Friedrich Hebbel, hvilken sedan ett lustrum gjort sig känd och aktad både såsom lyrisk och dramatisk författare. Han tillhör äfven 1848 genom

Neue Gedichte von Friedrich Hebbel. Leipzig 1848 (1 Th. 10 gr.).

Hebbel är en sångare af annan art än Geibel. Tankerikedom, konstnärlig besinning, en åt lifvets allvar rigtad håg anses utgöra det hos honom utmärkande, medan man åter saknar en högre grad af lyrisk entusiasm och lätthet i formen. Följande fragment ur ett längre poëm: »Liebeszauber», sammanställt med det ur Geibels dikter anförda, ger redan ett begrepp om skilnaden mellan bådas poetiska intention:

»Sie entweicht mit holden Schamgebehrden;
Da umschliesst er sie, und Gluth und Sehnen
Löst bei Beiden sich in holden Thränen,
Die der Mensch nur einmal weint auf Erden.

Und so steh'n sie, wechseln keine Küsse,
Still gesättigt und in sich versunken,
Schon berauscht, bevor sie noch getrunken,
In der Ahnung dämmernder Genüsse.

Und auch draussen löst sich jetzt die Schwüle,
Die zerrissnen Wolken, Regen schwanger,
Schütten ihn herab auf Hain und Anger,
Und hinein zur Hütte dringt die Kühle.

Als nun auch der Regen ausgewüthet,
Wallen sie, die Alte gern verlassend,
Kinderfromm sich an den Händen fassend,
Wieder heim, von Engeln still behütet.

Als sie aber scheiden will, da ziehen
Glühendheiss die Nachtviolendüfte
An ihm hin im sanften Spiel der Lüfte,
Und nun küsst er sie noch im Entfliehen».

Och vi bifoga ett annat stycke för dess korthet:

Ich und Du.

»Wir träumten von einander
Und sind davon erwacht,
Wir leben, um uns zu lieben,
Und sinken zurück in die Nacht.

Du tratst aus meinem Traume,
Aus deinem trat ich hervor,
Wir sterben wenn sich Eines
Im Andern ganz verlor.

Auf einer Lilie zittern

¹ Denna Tidskrift upphörde med Juni månad 1848. Dess plan, ehuru tillfredsställande under Tysklands förhållanden före revolutionen, skulle också efter denna ställt bladet utom sin tid.

Zwey Tropfen, rein und rund,
Zerfliessen in Eins und rollen
Hinab in des Kelches Grund».

med tillägg, att båda torde tillhöra de vackrare i samlingen.

Menzel anser Hebbel vara en lärjunge af Goethe. Detta kan tilläventyrs gälla den konstnärliga sansen och afrundningen i hans dikter¹. Men hos Hebbel tycker man sig finna ett större mått af innerlighet och känsla jemte en romantisk anstrykning, hvilka icke så lätt återfinnas i skaldekungens skapelser. Beklagligtvis har Hebbel genom en förtidig död blifvit borttryckt från sång och kritik, förrän konstdomarene kunnat afgöra, en huru hög plats han skulle förmått intaga bland Tysklands skalder.

Men Hebbel är förnämligast dramatiker, och vi hafva ännu icke sagt något om Tysklands dramatiska litteratur. Taillandier har ett kort kapitel »De la situation du theatre». Låt oss då låna denna koncisa och lärorika skildring af en författare, som helt och hållet egnat sig åt ämnet, i stället för våra egna mödosamt bildade omdömen.

Förut vilja vi likväl kort nämna, att den dramatiska litteraturen i Tyskland för 1848 har att framvisa tragedier af Logau, Plattner, Schubert, Essellen, Roderich, Boas, Uezer, dramer af Fröbel, Kübler, Reinhard, Völderndorff – flertalet medelmåttiga eller dåliga, Essellen's Cola Renzi af kritiken främst utmärkt – utom dramatiska arbeten af förut kända författare: Paul Wangenheim, en aktad, numera afliden skald, Gutzkow, Johanna von Weissenthurn. Det kan icke väntas, att under tider, sådana som åren 1848–49, då mäktiga historiska skickelser uppskaka och fylla hvarje mera begåfvad människas sinne, någon i högre grad utmärkt poesi skall träda i dagen, minst, att en poetisk pånyttfödelse skulle röja sig. Och att isynnerhet Tyskland's dramatiska litteratur har behof af en sådan, derom har man länge varit ense. Om orsakerna till det Tyska dramat's hittillsvarande underlägsenhet, må man läsa hos Taillandier, hvars artikel följer.

»För ungefär femtie år tillbaka syntes Tyska dramatiska poesin efter långt irrande och tusen fåfänga försök hafva med fast beslut beträddt en originel och fruktbar väg. Uppsporradt af Lessings lifvande kritik, hade dramat af tvenne stora skalder lika hastigt som på ett lysande sätt intagit sin tillbörliga plats i Tysklands litteratur. Goethes konstnärligt lugna snille, Schillers entusiasm bragte i dagen en rad af sublimes skapelser, och den scen, hvilken man sett prydas af Götz von Berlichingen och Don Carlos, Egmont och Vilhelm Tell, den scen, hvilken Europa afundades Weimar, kunde lyckönska sig att hafva förvärfvat Tyskland dess mest lysande litterära ära och hoppas hafva förberedt för kommande generationer en litteraturens blomstringstid. Ack! ett halft sekel har förflutit sedan Vilhelm Tells uppträdande, och Tyska teatern har ännu ingen fast grund. Skalderna stöta allt ännu mot samma hinder, som framkallade en så värtalig klagan ur Lessings mun. Dessa ständiga trakasserier, dessa tusental svårigheter, hvilka skulle hämmat en mindre böjlig förmåga, än Goethe's, en mindre brinnande håg, än Schillers, fortfara allt ännu. I dag, såsom då, verka styrelserna hämmande, är publiken i händer-

¹ Den gamle Menzel's skönlitterära kritik synes i allmänhet vara temligen opålitlig. Icke sällan ligga hans omdömen i stark strid mot de profstycken, han för deras bestyrkande citerar.

na på vulgära teaterskribenter, och i den otacksama jordmonen gror intet ädlare utsäde. Hafva då så många mästarstycken varit gagnlösa? Har väl den gamle Götz, den glänsande Egmont, hafva Tekla och Piccolomini, markis Posa och Jeanne d'Arc, hafva Fiesco och Vilhelm Tell förgäfves förenat otaliga åskådare i en ädel entusiasm – ett ärorikt förebud för fäderneslandets efterlängtade enhet? Var denna sköna verkan endast frukten af en individs snille, och skall man allt ännu nödgas upprepa den sorgsna klagan, hvilken Lessing i ett ögonblick af nedslagenhet och misströstan så bittert uttalar i slutet af sin Dramaturgi: 'En rolig godtrogenhet i sanning: att vilja skapa en nationalteater för Tyskarne, som ännu icke äro en nation'.

Ja, dessa ord ega sin sanning; och om de icke kunna tillämpas på det närvarande Tyskland med samma stränghet som på det dåvarande, om Tyskarne nu börja att utgöra en nation, så återstår ännu mycket, förrän Lessings utrop upphör att i flera hänseenden förklara teaterns närvarande skick. Här och der skola aktningvärdas ansträngningar ske, arbeten, som vittna om sann inspiration, skola här och der framstå, men en levande, fosterländsk poesi skall ännu saknas. Denna kraftiga dikt, som vänder sig till det församlade folket, och som näres af allmänandan, måste i de små kretsarne, i de provinciella hufvudstäderna förtvina, och man skall se än kelkborgerliga åsikter triumfera, än en litterär reaktion frambryta, utan något afseende på verkligheten och scenens fordringar.

Dessa båda klippor, farliga öfverallt, äro det isynnerhet i Tyskland. Uti intet annat land är den halfbildade¹ publiken mera talrik. Denna medelklass, detta småborgerskap i de små residenserna har alltid utöfvat ett förderligt inflytande på den dramatiska litteraturen. Det är för denna publik, som skribenter utan konstnärlig förmåga öfversvämmat de Tyska teatrarne med triviala produkter och utbredt smaken för sentimentala plattheter. För att tillfredsställa dess inskränkta tycken, har sånggudinnan, förvandlad till en rättsskaffens hushållerska och inskränkt till den husliga härdens trånga krets, upphört att höja sig öfver hvardagslifvet. Då poësin sålunda förnedras, höja sig protester; de äkta skalderna betagas af harm och, emedan den ena ytterligheten alltid framkallar den andra, draga sig idealets försvarare med förakt för verkligheten tillbaka till mysticismens dunkla banor. Huru skulle icke denna reaktion i Tyskland åstadkomma öfverdrift? Huru skulle icke der fasan för en platt hvardaglighet inleda skaldernas drömmande inbillning i en obegränsad idealisms alla irrgångar. Den Tyska mysticismen har i sanning icke behof af dylika uppmaningar. På ena sidan triviala hvardagligheter, på den andra fantasier utan motsvarande verklighet, se der derföre, hvaraf den tidens dramatiska litteratur bestod. Hvar skulle man väl under dessa motsatser finna ett verkligt drama? Hvar en sann afbildning af människolifvet, idealiseradt af en högre poëtisk förmåga? Af hvem skulle man begära denna, för den poëtiska produktionen allmänt gällande form? Ännu en gång: må man icke söka ett verkligt drama, der skaldens inspiration icke uppbäres af ett helt folks tänkesätt; ni skall der icke finna annat än borgerliga skådespel, skrifna för en halfbildad samhällsklass eller begåfvade dilettanters protester mot denna smak. Om plötsligen någon verklig skald uppträder, skall det ske af en lycklig träff, som icke medför några resultat; hans snilles skapelser skola icke förmå grundlägga

¹ I betydelsen af half-bokbildade, »à demiletré».

någon blifvande litteratur, och efter hans bortgång skall man se den ena sidans platta, den andras uppskrufvadt mystiska produktioner i fortsatt gång.

Tyska dramatikers historia bekräftar blott alltförmycket sanningen af dessa reflexioner. Det tillstånd, jag här i korthet antyder, var på Schillers tid det rådande, och vi se det nu förnyadt för våra ögon. Då Schiller uppträdde, var Tyska poësin ännu vida aflägsnad från den bana, på hvilken densamma snart skulle räkna så herrliga inspirationer. Lessing hade bland en mängd fruktbarande sanningar äfven
 10 gjort några origtiga teorier gällande. Schiller och Goethe nödgades nu bryta sin bana genom det borgerliga skådespelet, hvilket äfven Lessing i 'Emilia Galotti' hade med klok beräkning ställt fram mot Franska klassicismens inflytande, men hvilket under medelmåttiga författares händer, uppuret af en estetiskt obildad publiks förvända smak, för Tyska poësin blef likaså förderfligt, som härmningen af Franska klassicismen hade varit det. Kotzebue, Iffland och hans
 20 vänner, alla dessa poeter utan poesi, uppfinnare utan uppfinning, vänjde sinnena vid infallen af en konst, som icke ens sträfvade till idealet. Isynnerhet är den gråtmilda Kotzebue denna trivialitets hjelte. Aldrig har det medelmåttiga under alla dess former blifvit ymnigare anlitadt än af honom. Antingen han härmade Diderot i föregifvet filosofiska stycken, eller han i den sentimentala genren gick till det pjåkigas yttersta gräns, eller han slutligen, förledd af Schiller's 'Die Räuber', tog sin tillflykt till banditer och mördare, aldrig förmådde han under dessa outröttliga ansträngningar höja sig till något sinne för den konst, som ombildar allt, hvad den belyser. Inflytandet af hans skrifter var förstörande. Bortskämd af denna fadda litteratur, bedragen af denna fruktbarhet på det ofruktbara, som i de profanas ögon alltid är ett tecken till styrka, syntes
 30 allmänheten vara ur stånd att känna den rena njutningen af det sköna; man såg tillochmed utmärkta snillen följa med mängdens tanklösa sympatier. Wieland bygde de största förhoppningar på Kotzebue's talang, och den så beundransvärda Jean Paul, hvars sinne var så sannt poetiskt, men hvars smak var så ojemn, vågade jemföra Kotzebue med Molière! Jag kan här icke underlåta att i förbigående erinra våra Kotzebue'r, på hvilka vi sedan ett årtionde tillbaka hafva så stort öfverflöd, om deras stundande, välförtjenta öde. Kotzebue har skrifvit öfver tvåhundra dramer eller komedier, oberäknadt de böcker, memoirer, romaner och journaler, med hvilka
 40 han öfversvämmade Tyskland; han har vunnit hopens beundran och några utmärktare individens uppmärksamhet; hans stycken blefvo gifna på alla teatrar, i alla länder, och öfversatta till alla Europas språk; hans ställning var med ett ord densamma som 'furstarnes' och 'marskalkernas' i vår dagslitteratur. Nå väl! hvilken vinning har väl författaren haft af alla dessa sammanrafsade arbeten, i hvilka ingen stråle af idealet kunnat intränga? Förakt i eget land och missaktning öfverallt.

Redan under den så uppburna skriftställarens lifstid var reaktionen mot den förderfvade smaken ganska stark. Under det att
 50 Kotzebue och konsorter fröjdade den inbillska kelkborgerligheten, bildade sig en skola, som ville häfda idealets rätt, men dervid föll i en ny ytterlighet. Den bestod af entusiastiska, snillrika män med upphöjda sträfvanden, men med otillräcklig insigt i de stränga lagar, poësin, af hvilken de inspirerades, föreskrifver sina dyrkare. Af förakt för den platta dramatik, som var dem så i hög grad

motbjudande, leddes de att förakta alla verklighetens fordringar. Kotzebue och Iffland arbetade för scenen, utan att bekymra sig om poesin. Tieck och med honom hela den Romantiska skolan trodde sig kunna återupprätta poesin under förakt för scenen. I sjelfva verket har Tieck alltid varit hufvudmannen för denna skola, hvilken, så föga känd hos oss, endast har namnet gemensamt¹ med vår romantism af 1825. Han hade börjat med små satiriska komedier, i hvilka Kotzebue's publik på ett snillrikt sätt agades. Med förkärlek framställde han någon förnämligare dyrkare af idealet, som förirrat sig till de lägre regionerna, eller också i motsatt ordning någon borgerlig kännare, som oförmodadt befann sig i en krets, hvilken han icke genom sin bildning tillhörde, såsom den plumpa Puck i Titanias fee-parker. Den snillrike skalden begagnade dessa pikanta sammanställningar till lifliga och originela lärdomar, hvilka säkert träffade de åsyftade åhörarna och förträffligt tjänade att förbereda allmänhetens uppfostran. Hvilken finhet i 'Der Prinz Serbin', hvilken utmärkt kritik i 'Kaiser Octavianus' och 'Der gestiefelte Kater!' Derjemte ställde han Calderon och Shakspeare mot de platta uppfinningar, som belastade teatrarne. Han kommenterade dessa två mästare och sökte rigta allmänhetens blickar på den eviga typen för en sann poesi. Ingenting kunde vara mera på sin plats än detta. Men romantiska skolan förirrade sig inom kort i toma fantasier och godtyckligheter, och då den icke kände sig nog stark att uppträda såsom reformator af teatern, så förlorade den sig hellre i mysticismen. Novalis lät skenet af sin högstämnda och fantastiska, panteistiska kristendom falla öfver de bländade sinnena och gaf dermed åt sina vänners sträfvanden en helt ny rigtning. Den skola, som frambragte 'Heinrich von Ofterdingen', 'Sternbald' och 'Der Einsiedler' och förkunnade, att poesin träffas endast hos medeltiden, denna skola, det måste medgifvas, afsade sig derigenom de anspråk, den hade tillkännagifvit, då den öfversatte Shakspeare; den erkände derigenom sin oförmåga att pånyttföda Tyska teatern. Mellan Kotzebue och romantikerna är valet visst icke svårt; men om man har blott dramatiken för ögonen, kan man emellertid ställa båda på samma linje och påstå, att båda lika mycket motarbetat uppkomsten af en sann dramatisk litteratur. Den förra nedsatte poesin inför en estetiskt rå publik; de senare inneslöto henne i ett helgonskrin; ingendera hade fattat denna konstns stora bestämmelse – den, att föra mängden till sånggudinnornas altare.

Midtibland dessa skolor utströdde Goethe och Schiller, lika aflägsnade från den prosaiska verkligheten som från mysticismens irrgångar, sina djerfva, så ärorikt lysande skapelser. Med misstro ansedda af det ena och andra partiet, alltför upphöjda för den kelkborgerliga skolan, alltför öppna och enkla för den romantiska, hade de att bekämpa tvenne mäktiga fiender. Kotzebue och hans efterföljare fördubblade sina ansträngningar, för att bibehålla sin publik. Familjetragedierna ersattes af mera komplicerade produkter

¹ Det är väl vågadt, att motsäga en sådan kännare som Taillandier, isynnerhet der det rör hans eget lands litteratur. Men obestridligt synes det, att den Franska romantismen i sin upprinnelse hade medeltidstendenserna, härmningen af dess sång, förkärleken för dess arkitektur, oppositionen mot klassicismen, en friare fantasins lek, saknaden af konstnärligt mått gemensamt med Tysklands romantiska skola. Många omständigheter göra det också otroligt, att den förra skulle varit så helt och hållet oberoende af den senare, hvilken redan madame Stael gjorde känd i Frankrike.

och mera uppskakande taflor; 'svarta' dramer trädde i stället för de gråtmilda; men poetisk inspiration infann sig icke i stället för den simpla handverksfärdigheten. Romantikerna på sin sida sågo icke med förtroendefull blick på skalder, som föga bekymrade sig om deras inbillade idealitet, och som ganska illa skulle främja deras planer för medeltidens återlifvande. I deras ögon voro Schiller och Goethe öfverlöpare, hvilkas namn icke utan förbehåll kunde inskrivas i konstnärernas gyllene bok. För vår tid synes en sådan opposition nästan otrolig; men bevisstyckena äro talrika. Novalis har jemfört 'Wilhelm Meister' med en Engelsk vara, väl arbetad och ändamålsenlig, men fullkomligt opoetisk. 'Det är en *Candide* rigtad mot poesin'. Och då Tieck i 'Der Prinz Zerbin' uppräknar Tysklands stora skalder, har han icke der utlemnad Schiller's namn? Denna polemik egde rum mellan 1790 och 1800, på samma tid, då de båda mästarena som modigast arbetade på lösningen af sitt problem, ansträngande sig att försona ideal och verklighet, poesin och scenen, år för år skördande nya ärorika segrar på teatern i Weimar. Deras bemödanden kröntes af segern; de förenade kring sig de förut i två läger delade åskådarena och bildade för ögonblicket genom trollkraften af sitt geni denna samlade och mäktiga nation, hvilken dramatiska poësin behöfver för sin tillvaro. Då Tyska folket uppskakades af Schillers ädla inspirationer, kände det hos sig fröet till det nationalmedvetande, på hvilket Lessing kallat med retad otålighet. Söndersplittrade i verkligheten, förenade de sig i fantasins rena boningar. Må detta lända Schiller till odödlig ära! Detta herrliga resultat utgör den ärorikaste titel för Wallensteins författare.

Icke förr hade dock mästarena tagit handen från verket, än det ögonblickligen återföll till nyktra dagsverks-arbeten och absurda drömmier. Romantiska skolan har räknat icke blott fintbildade, djupsinniga lärjungar såsom Tieck och Novalis, Friedrich Schlegel och Wackenroder, utan dess läror hafva äfven förvirrat sinnen och hos flera än en skriftställare frambragt en otrolig oreda. Berusad af rökelsen från legenderna och likväl föga fientligt stämd mot verkligheten äfven i dess gröfsta form, införde Zacharias Werner på teatern den tygellösa yran af en sinnlig mysticism. Den yrsel, som förvirrade denna fantastiska hjerna, bemäktigade sig tillochmed de allvarliga ämnen, han för sina dramatiska arbeten lånade ur den moderna historien. I bredd med honom fortforo Adolf Müllner, Houwald, Grillparzer, i vissa arbeten, att förslappa den Tyska poesin och sökte i fatalistiska dramer en ny näring för allmänhetens känslösvall. Den manliga, dramatiska sånggudinnan, som bort upplyfta sinnen och höja ett sjunket mod, fördömdes att förslappa förnuftet, att uttränga dess granskning genom en sjuklig fantasis bilder, att i stället för dess klara verld sätta de demoniska maktens lek, hvilka beherrskade medeltidens uppskrämda sinnen. Mysticismen leder ofta till sensualism; historien har flera än en gång bevisat det, och romantiska skolan lade härtill ett nytt slående bevis. Dess senaste representanter mötte det borgerliga skådespelets korförare på samma bana; Houwald och sjelfva Müllner stå icke långt ifrån Kotzebue.

Sådant var den dramatiska poesins hastiga fall efter Schillers tid. Endast de yttre händelsernas gång kunde medföra någon förändring och genom att stärka allmänna medvetandet höja konstens betydelse. Det var efter kriget 1813, efter de spridda Tyska stammarnes förening i en gemensam strid, som Tyska teatern började icke att

uppblossa, men att sysselsätta nationens utmärktaste intelligenser. Att man känner det onda och lider deraf, är redan ett lyckligt tecken. De insigtsfulla i landet kände också väl orsakerna till detta den dramatiska litteraturens plötsliga fall, och en af de mest utmärkta publicister, Ludvig Börne, helgade välbetänkt åt kritiken af dramat den penna, som gjort friheten så stora tjänster. Då han gjorde det, ansåg han sig icke hafva ombytt föremål, och jag är öfvertygad att han hade rätt deri. Han visar här samma ifver, samma håg att regenerera scenen, han bygger här på samma principer.

Börne inser ännu klarare än Lessing, att en ärorik dramatisk litteratur förutsätter ett starkt och kraftigt lif hos det folk, som frambringar densamma. Denna åsigt, som lik en ljusstråle frambrister på de sista raderna af Lessing's 'Dramaturgie', utgör grundprincipen för Börnes kritik. Han inser, att alla slag böra riktas mot denna punkt; han slår derföre till, han fördubblar slagen, han är utan all miskund. 'Teatern', säger han på ett ställe, 'är en spegel af lifvet, ger en bild af folkandan. Vid första blick i densamma, fann jag bilden så ful, att jag slog sönder spegeln! Men de tusen styckena återspeglade tusendefalt den bild, jag velat tillintetgöra'. Må han så säga; det är dock detta han velat. Han har sönderlagit spegeln med full afsigt, att visa alla de bedrägliga bilder, som väcka hans sorg. Då man läser denna upphöjda själs utgjutelser, är man förvånad att finna, huru han antastar icke blott verkliga skaldar utan äfven den ena och andra betydelselösa dramen eller komedin, hundradetal löjliga produkter. Hvarföre väl denna outtröttliga kritik? – Emedan han ville säga och oupphörligt upprepa för sina medborgare: 'I egen ingen teater, och I kunnen icke ega den. Förvärfven er först politisk frihet, ett offentligt lif, öppet för stora intryck, känsligt för allmänna intressen; lemnen er isolerade ställning och förbrödraren er med hvarandra, förenen er i en gemensam folkanda, varen med ett ord en nation, och en teater skall hos er kunna uppstå. Ända till dess skåden i denna spegel, som jag sönderlagit, för att utdela styckena bland er alla; skåden i den, mina bröder, bilden af er vanskaplighet'. Se der, hvad Ludvig Börne under en följd af år sagt åt sitt land, hvad han sagt det öppet, utan skonsmål, i det lifliga, snillrika, djerfva språk, som reformerat Tyska prosan och inspirerat H. Heine¹.

Ännu en gång, det är ett lofvande tecken, då man så lifligt känner faran af sin dåliga belägenhet. Under det att Börne med djerf öppenhet väckte Tyskarnes besinning, arbetade en verklig skald från sin sida på Tyska dramatikens upphjelpande. Immerman hade bosatt sig i Düsseldorf; och, understödd af några likasinnade, försummade han intet, för att skapa en verklig upphöjd teater. Hans dramatiska arbeten, 'Alexis', 'Andreas Hofer', 'Ghismonda', verkliggöra väl icke fullkomligt det ideal, som föresväfvade honom. Grabbes oregelbundna produkter, 'Hannibal', 'Der Herzog von Gottland', 'Don Juan und Faust', och alla dessa tragedier, lånade från Hohenstaufernas historia, gifva oss jemte några originela drag, i hvilka ett naturligt snille uppenbarar sig, en mängd andefattiga ställen. Men om med ett ord den poetiska kolonin i Düsseldorf synes hafva misslyckats i sitt företag, må vi dock icke misskänna dess ädla sträfanden. Immermans arbeten hafva såsom lyckliga förebud väckt ett bifallande leende hos den stränga Börne. En skriftställare,

¹ En lärdom, hvilken Heine genom en för Börne nedsättande lefnadsteckning illa betalat. Öfvers.

Friedrich Uechtritz, som deltog i hans företag, har i två band ganska intressanta memoirer beskrifvit dessa sköna, på ansträngningar rika år i Düsseldorf; och man kan icke undgå att fatta det djupaste deltagande för den skald, som med så mycken insigt och entusiasm sökte lösa ett stort litterärt problem. Hvilken framgång man än må anse deras bemödanden hafva haft, Grabbe, Uechtritz och flera andra, främst deras ädelsinnade anförare, Immerman, hafva förvärfvat sig stor förtjenst i afseende på konsten i allmänhet och poesin isynnerhet. Man är icke gagnlös för sitt land, då man strider, om också olyckligt, för en god sak, och då man, utan att kunna uppnå det ärorika målet, likväl låter det framlysa för mängdens förvånade blickar.

Efter Julirevolutionen måste denna litterära rörelse, som fortgått sedan 1815¹, tilltaga och utbreda sig. Det närvarande Tyskland räknar sin tid från 1830; det är den rörelse, som utgick från Frankrike, hvilken väckte sinnena och för de intelligenta i landet öppnade vidsträcktare utsigter. Från den tiden daterar sig en ny litteratur, en litteratur af ganska blandad, ganska förvirrad, ganska regellös beskaffenhet – jag medger det – men hvars oregelbundenhet tillochmed eger sitt intresse. Den moderna tidens medvetande framstår i denna samtidens poesi; och om jag flera än en gång strängt nagelfarit dess produkter, vittnar detta blott om mitt deltagande för densamma. Inflytandet af denna nya tid visade sig först i romanen, sedan i den lyriska poesin och borde slutligen bryta sig väg till scenen. Det är isynnerhet på dessa senaste tider, som frågan om teaterns framtid väckt skalder och konstnärer till ifriga och allvarliga ansträngningar. Tysklands förnämsta teatrar voro, som vanligt, ett byte för litterära speculanter. Hr Raupach, en värdig Kotzebues efterföljare, omistlig leverantör för allmänhetens nöjen, förvandlade regelbundet alla Raumers och Rankes arbeten till dramer. På andra sidan offentliggjorde en skara af entusiastiska författare sina försök, ofta lysande och fantasirika nog, men antingen icke ämnade eller icke i stånd att undergå den afgörande pröfning, utan hvilken den dramatiska poesin i sjelfva verket icke existerar. Ställningen var densamma som på Goethe's och Schillers tid. En ung, liflig Skola ville bemäktiga sig scenen och, om möjligt, derifrån förjaga alla Raupach's vederlikar, hvilka Ludvig Börne så afgjort hade fördömt. I Berlin, Leipzig, Frankfurt, Stuttgart, Hamburg, tillochmed i obetydligare städer såsom Oldenburg, har den uppträdt med modig ansträngning. Man benämner i Tyskland de granskare dramaturger, hvilka leda teaterns företag, som utgöra teaterstyrelsens rådgifvare och dess förespråkare hos allmänheten, och hvilkas dagliga bemödande är, att bilda publiken genom att meddela den insigter i konstens väsende. Det är denna befattning Lessing i två års tid innehade i Hamburg; och hans 'Dramaturgie' utgör blott en samling af den namnkunniga författarens kritiker, afhandlingar och bedömanden vid de tillfällen, då några nya stycken gåfvos på den teater, hvars litterära intressen han borde bevaka. Hvarje teater har sin dramaturg, likasom den ofta äfven har sin egen teaterförfattare. Både dessa dramaturger och teaterdiktarna, uppfinnare och granskare, hafva nu sedan 10 år tillbaka fördubblat sina ansträngningar. Sjutalet är numera nästan fullt; vi nämna bland granskarna Röt-

¹ Taillandier antager två perioder: 1815–1830 och 1830–1845, 46.

scher i Berlin, Ad. Stahr i Oldenburg¹; bland författarna: Friedrich Hebbel, Heinrich Laube, Julius Mosen, Carl Gutzkow och Prutz».

Vi vilja icke upptaga det knappa utrymmet med att här uppräknade de nog talrika namnen på nyaste dramatiska författare och produkter. I stället öfvergå vi till några ord om den litteraturgren, hvare Tyskarne på senaste tid uppträdt med större originalitet, till Romanen.

Romanen har i allmänhet icke egt några utmärkta representanter i Tysklands litteratur. Tieck's noveller framstå dock från sin tid öfverträffade af den moderna litteraturens likartade produkter; och från ett tiotal år tillbaka eger Sealsfield, den Tyska Nordamerikanaren, författare till »Der Legitimist u. die Republikaner», »Virey» m. fl. romaner, hvilken äfven förut i detta blad blifvit omnämnd, en framstående ryktbarhet.

Men på senaste tid har en ny genre, *landtlifsromanen* eller novellen, eller hvad man vill kalla den, egt flera talangfulla bearbetare, företeende något verkligen originelt, hvartill intet motsvarande finnes i andra länders litteratur. I Sue's verldsbekanta romaner t. ex. har man äfven hos oss trott sig lära känna något af Franska lägre folkets lif och tillstånd. Men utom det, att dessa skildringar till stor del äro sanningsvidriga, angå de den lösa befolkningen i en stor stad. Skildringar af samma slag från London, ehuru mindre öfverdrifna, har man sett i vissa af Bulwers romaner. Lyckligtvis har allmänheten i dessa romaners hemländer fått nog af dylika galgfogels-afbildningar. Men ännu kan icke sägas, att något utmärktare nytt skulle trädt i deras ställe. England räknar väl nya romanförfattare såsom Taylor, Thackeray m. fl., men deras mer eller mindre lyckade produktion går i de gamla spåren. I Frankrike synes öfvermättheten vara så stor, att inga nya producenter uppträda. Så har den Tyska litteraturen i de nämnda landtromanerna ett afgjort företräde. Deras ämne är landtlifvet, kärnans af folket åskådningssätt, begreppsverld, lif och lefverne. Det är nu klart, att, ehuru en skildring af det enklaste naturlif kan ega samma intresse, som naturforskningen, och samma behag, som naturens åskådande skänker, likväl något högre andligt moment måste inträda i detsamma, för att göra det till ett föremål för konsten. Den har t. ex. skrivit en roman i den Tyska landtlifsromanens anda, som med konstnärlig talang förmår uppvisa, huru de andliga och materiella intressen, hvilka uppträda närvarande tid, afspegla sig t. ex. i Finska bondens lif. Man kan invända: det är ett rikare ämne, att skildra de »allmänt menskliga» intressenas, köns kärlekens, familjekärlekens, vänskapens uppträdande hos bonden. Men känslan för sig är föremål för lyriken, icke för den episka skildringen. Och i den senare blir skildringen af ett lif, som uppträdes och ledes endast af nämnda känslor, jmförelsevis tom och enförmig, emedan sjelfva dessa känslor låna sitt bestämda innehåll och sättet att yttra sig af individens ståndpunkt i bildning öfverhufvud och af hans härför beroende lefnadsförhållanden. En moder t. ex., som skyddar sitt barn mot vilddjuren, mot väderlekens hårdhet och hunger, ger alltid en upphöjd bild, der det anförda sker med ansträngning och uppoffringar; men en moder, som under inre och yttre kamp och strid bildar sitt barn till sedlig förädling, till ett af ädla grundsatser och känslor styrdt, verksamt lif i familjen och staten ger otvifvelaktigt ett rikare ämne för skildringen. Den senares lif är mera öppet för idealisering, än den förras. Det inses således lätt, att här ifrågavarande

¹ Gutzkow i Dresden, Laube i Leipzig. Öfvers.

skildringar af allmogens lif måste hafva ett rikare och mera omvexlande fält, ju högre i bildning det skildrade folket står.

De Tyska författare, om hvika här förnämligast är fråga, äro: Alexander Weil: »Dorfgeschichten aus dem Elsass». Berthold Auerbach: »Schwarzwälder Dorfgeschichten», Josef Rank: flera smärre berättelser, under loppet af 1848 »Weissdornblüthen aus dem Böhmenwälder u. Wiener Volksleben» samt »Eine Mutter vom Lande». Äfven har Levin Schücking gifvit skildringar från Westphalen och E. Willkomm skrifvit: »Der Deutsche Bauer».

- 10 Berömdast är Auerbach, af hvars författarskap detta blad i berättelsen: »De Frigifne» lemnat ett profstycke, visserligen hvarken det bästa eller mest karakteristiska, men sådant, omständigheterna medgifvit. Det är tillfälligt, att i detta stycke »brottmålshistorier» höra till uppräningen. Det är, så vidt Ref. erinrar sig, den enda af detta slag bland Auerbachs berättelser. Läsaren finner dock vid en återblick på detsamma, huru långt denna berättelse skiljer sig från de Sue'ska brottmålshistorierna, huru liten effekt Förf. sökt i teckningen af brottet, likasom å andra sidan, hvilken sann kärlek till nästan som framlyser i hela berättelsen. Vill man åter jemföra densamma med t. ex.
- 20 »Får Gå» af Onkel Adam, en författare, som i ädel humanitet och syftning ingalunda står efter Auerbach, så måste man dock räkna den senare till företräde en poetisk lätthet och lyftning, hvilken Onkel Adams berättelser i någon grad sakna.

Härmed sluta vi denna nog långa, ehuru för ämnets rikedom korta litteraturöfversigt. Kanske skall den nya redaktion, som nu öfvertagit bladet, finna det lämpligt, att införa läsaren i den nyare Engelska och Italienska litteraturen – ett åliggande, hvilket vi erkänt såsom vårt, om blott tid och krafter medgifvit dess uppfyllande.

J. V. S.